

ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА І СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Рижикова Н.І., д-р екон. наук, проф.
Державний біотехнологічний університет

Степаненко С.В., канд. екон. наук, доц.
Харківський національний університет радіоелектроніки

Зростання соціальних та екологічних викликів привернуло значну увагу до досягнення цілей сталого розвитку як в Україні, так і в усьому світі. На сьогодні найсерйознішим бар'єром для реалізації цих стратегій є триваючі воєнні дії в нашій країні. Проте питання інтеграції політики сталого розвитку в діяльність усіх економічних суб'єктів залишається вкрай актуальним, оскільки саме ця парадигма забезпечує довгострокову стабільність і стійке відновлення після конфлікту, дозволяючи економіці та суспільству рухатись у напрямку сталого майбутнього.

Одним із ключових завдань інклюзивної економіки є створення рівних можливостей для розвитку сільських територій на рівні з урбанізованими регіонами. Це не лише соціально-економічне питання, але й стратегічна мета, адже інтеграція сільських районів в економічні процеси сприяє повноцінному використанню їхнього ресурсного потенціалу. Інфраструктурний розвиток дозволяє активізувати людський та інтелектуальний капітал цих територій, що призводить до зростання якості життя місцевого населення. Важливо також підкреслити, що підвищення життєвих стандартів у сільських регіонах допоможе зменшити міграцію до міст, сприяючи гармонійному розвитку всіх територій країни.

Досвід Європейського Союзу демонструє, що перехід до моделі сталого розвитку можливий лише за умови глибокого усвідомлення та прийняття основних принципів сталого розвитку суспільством, урядом, бізнесом та працівниками. Важливо, щоб механізм інституційної підтримки сталого розвитку аграрного виробництва та сільських територій в Україні забезпечував ефективне адміністрування екологічного розвитку, стимулював приватно-партнерські форми співпраці, надавав консультативну допомогу, а також розробляв і впроваджував стандарти та звітність зі сталого розвитку. Основним завданням системи інституційної підтримки має стати створення мотиваційного механізму, який би залучав усіх учасників аграрного сектору та сільських територій до добровільного досягнення цілей сталого розвитку.

Врахування ключових принципів у контексті сучасних глобальних пріоритетів і завдань суспільного розвитку визначає контурний базис змістовних ознак інклюзивних моделей розвитку бізнесу, зокрема, у аграрній сфері: тісний механізм партнерства всіх учасників, зокрема, у сфері інформаційної та інвестиційно-інноваційної підтримки; широкий спектр довіри, домовленостей та спільного ефекту від роботи між партнерами; широке використання ланцюгів створення вартості, як провідного інструменту господарських відносин; рівність можливостей, участі, ризиків, загроз та рівня

доходності учасників; створення механізмів державно-приватного партнерства за рахунок дієвих важелів інституційної державної підтримки; високий рівень врахування суспільних соціально-економічних та екологічних інтересів і потреб населення; використання ефекту синергії від партнерських відносин та тісної співпраці між суб'єктами агропромислового і продовольчого бізнесу, органами державного управління, фінансово-інвестиційними структурами та іншими учасниками.

Розуміння об'єктивної необхідності досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення продовольчої безпеки зумовлюють активну появу нових ініціатив, спрямованих на досягнення інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору у провідних країнах світу. Інклюзивні моделі розвитку агробізнесу зосереджуються на всіх рівнях та елементах агропродовольчої системи шляхом підвищення продуктивності дрібних ферм, забезпечення рівного доступу до інформації, ресурсів і ринків, розширення можливостей співпраці та отримання справедливих доходів незважаючи на розміри, масштаби та потенціал аграрних виробників. Інклюзивні моделі орієнтовані на дію продовж всього агропродовольчого ланцюга вартості та максимізацію цінностей як для бізнесу, так і для споживачів.

FAO характеризує інклюзивні бізнес-моделі як форму організації господарської діяльності, спрямовані на досягнення балансу економічних інтересів і цілей справедливості у сільськогосподарських ланцюгах створення вартості та ґрунтуються на принципі взаємної вигоди для бідних фермерів і бізнес-спільнот [1].

На сучасному етапі реалізація інклюзивних моделей розвитку агробізнесу в Україні супроводжується низкою серйозних викликів для аграрного комплексу. Зокрема, ускладнені господарські взаємозв'язки, що обумовлені наявністю багатьох фрагментованих виробників; відсутність однорідності у розмірах, потенціалі та характері управління підприємствами, а також широке просторове розміщення учасників інклюзивних моделей. Крім того, існує значний вплив неформальних схем комерційної діяльності та високий рівень монополізації з боку постачальників ресурсів і посередників. Нерозвиненість інфраструктури села, слабка інтегрованість виробників, низький рівень обізнаності про сучасні інклюзивні концепції та недостатній рівень корпоративної культури серед аграрних суб'єктів також стримують розвиток.

Для забезпечення сталого розвитку сільського господарства та сільських територій в умовах інклюзивної економіки необхідно створити механізм інституційної підтримки, який працюватиме на основі інтеграції та синхронізації дій на всіх рівнях управління економікою. Стратегічні принципи сталого розвитку мають бути визначені як пріоритетні у державних та регіональних програмах розвитку, зокрема на рівні Міністерства аграрної політики та продовольства України. У реалізації цих принципів повинні брати участь органи управління природними ресурсами, захисту довкілля, спеціалізовані агенції, фінансово-кредитні та наукові установи, що працюють за європейськими стандартами впровадження сталого розвитку. На регіональному рівні необхідно створювати центри моніторингу та консалтингу, асоціації

виробників та громадських організацій, а на рівні бізнесу – об'єднання на основі приватно-державного партнерства.

Перспективи впровадження інклюзивних бізнес-моделей значною мірою пов'язані з використанням онлайн-платформ, що надають інформаційно-аналітичну підтримку, сприяють поширенню інклюзивних практик та колективної дії. Ці цифрові рішення не лише підвищують обізнаність про інклюзивний бізнес, але й допомагають підвищити ефективність бізнес-процесів та розвивати взаємовигідні партнерські відносини.

Ключовими інструментами для підтримки інклюзивного розвитку в агробізнесі є соціально орієнтований маркетинг, інклюзивні інновації, фінансово-інвестиційні ресурси, а також цільові програми довгострокових наукових досліджень та інновацій, як-от програма Seas of Change. Ці інструменти забезпечують учасникам інклюзивного бізнесу можливість підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції та розширення доступу до світових ринків.

Держава та її інституційні органи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного фінансування розвитку циркулярного агробізнесу. Її основна функція полягає у створенні сприятливих умов для залучення інвестицій у проекти замкненого циклу. У цьому контексті стратегічні напрямки державного впливу включають: 1) стимулювання організаційних змін та переходу на принципи циркулярної економіки в агропродовольчому секторі; 2) збільшення фінансування державних програм, орієнтованих на циркулярність; 3) подолання інституційних бар'єрів і створення мотивуючих механізмів для реалізації циркулярних проєктів в аграрному секторі.

На даний момент інвестиції в циркулярні проєкти, зокрема в аграрній сфері, сприймаються потенційними інвесторами як високоризиковані та з недостатнім рівнем доходності. Для зниження цих ризиків необхідні сучасні інструменти як у сфері інституційної політики, так і фінансового забезпечення. Пріоритетними заходами є розвиток інфраструктури агроциркулярної економіки, яка включає системи повторного використання ресурсів, переробки відходів, а також відновлення родючості земель і біопотенціалу тваринництва. Політика екодизайну, залучення «зелених» інвестицій, а також оптимізація фіскального навантаження можуть стати ефективними важелями розвитку.

Серед фінансових інструментів підтримки циркулярних аграрних проєктів пріоритетними є державні гарантії за кредитами, компенсація частини витрат на структурні зміни, державно-приватне кредитування і страхування, а також спільне інвестування у статутний капітал циркулярного агробізнесу.

Інформаційні джерела:

1. Inclusive Business Models. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 2017. URL: <https://www.fao.org/3/i7968e/i7968e.pdf>.
2. Степаненко С.В. Концептуальні засади формування моделі інклюзивного управління ресурсним потенціалом суб'єктів агробізнесу. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 151-157. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-26>.